

Lakivaliokunta
Eduskunta13/43/10
20.9.2010

Asiantuntijakuuleminen 21.9.2010

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto hallituksen esitys rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta (HE 78/2010 vp)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää lakivaliokuntaa kuulemispyynnöstä. Neuvottelukunta kiinnittää lausunnossaan huomiota hallituksen esitykseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Valtioneuvoston joulukuussa 2006 tekemässä periaatepäätöksessä kansalliseksi väkivallan vähentämishjelmaksi suositellaan toimenpiteitä parisuhdeväkivallan ennalta ehkäisemiseksi. Ohjelmassa muun muassa suositellaan, että selvitetään mahdollisuuksia korjata lainsäädäntöä tavalla, joka nykyistä paremmin tunnistaa ja tunnustaa naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein ilmenevät paheksuttavat piirteet, läheiseen ihmiseen kohdistuvan väkivallan toistuvuuden ja alistavuuden.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että lähisuhteissa tapahtuneiden väkivallantekojen luonne tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon rikoslainsäädännössä ja sen soveltamisessa. Lainsäädäntöä tuleekin kehittää erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin aseman parantamiseksi. Jotta lähisuhteissa tapahtuville väkivallanteoille tyypillinen toistuvuus, vallan väärinkäyttö ja kontrollointi voitaisiin paremmin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa, tulee neuvottelukunnan mukaan säätää lähisuhdeväkivaltaa koskevaa erityislainsäädäntöä (lähisuhdevainoaminen) tai ottaa läheiseen kohdistetun pahoinpitelyn merkitys muutoin huomioon esimerkiksi ankaroittamisperusteena.

Väkivallan ilmoituskynnys on laskenut jonkin verran. Poliisin tietoon tulleissa perheväkivalta-rikoksissa oli vuonna 2008 Tilastokeskuksen mukaan 5 000 uhria, 3 % edellisvuotta enemmän. Naisia perheväkivallan uhreista oli 3 800. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa kuitenkin, että vaikka väkivallasta ilmoitetaan aiempaa useammin, ei tästä automaattisesti seuraa sitä, että yhä useampaan tapaukseen puututtaisiin, mikäli lainsäädäntö ja viranomaiskäytännöt pystyvät muuttumattomina. Neuvottelukunta pitää ilmeisenä, että väkivallasta ilmoittamisen kynnyksen lasku lisää entisestään tarvetta lähisuhteissa tapahtuvien lievien pahoinpitelyiden säätämiseksi virallisen syytteen alaiseksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa lähisuhteissa tapahtuvien lievien pahoinpitelyiden säätämistä virallisen syytteen alaiseksi. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta ei ole yksityisasiä. Siksi väkivaltaan puuttumisen kynnystä tulee määrätietoisesti madaltaa nykyisestä eikä vastuuta rikoksen tutkimisesta saa jättää rikoksen uhrille. Koska lähisuhteissa väkivallan tiedetään liittyvän kiinteästi vallan väärinkäyttöön, kontrollointiin ja alistamiseen, ovat tekijän ja uhrin väliset valtasuhteet usein sellaiset, että tekijä saa pahoinpitelyn uhrin luopumaan vaatimasta rangaistusta.

On ilmeistä, että lievän pahoinpitelyn asianomistajarikosluonteisuus sulkee valtaosan viranomaisille tulevista lähisuhdeväkivallanteoista esitutinnan ulkopuolelle. Poliisilla on vuosittain 15 000-20 000 lähisuhdeväkivaltaan liittyvää kotikäyntiä, joista 4000-5000 kirjataan vuosittain lähisuhdeväkivallaksi, 3000 parisuhdeväkivallaksi. Esimerkiksi vuonna 2008 noin 14 000 perheväkivallaksi luokiteltavaa tapausta jäi vaille tutkintaa. Valtaosa etenkin lievestä lähisuhteissa tapahtuneista pahoinpitelyistä ei kuitenkaan edes tule viranomaisten tietoon.

Kuten hallituksen esityksessä tuodaan ilmi, parisuhdeväkivalta on luonteeltaan toistuvaa, se muuttuu vakavammaksi toistuessaan ja uhri kykenee harvoin katkaisemaan kierteen omin avuin. Lisäksi parisuhdeväkivalta on usein jatkunut pitkään ennen kuin siitä ylipäänsä ilmoitetaan poliisille. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä, että kaikissa viranomaisen tietoon tulevissa lähisuhdeväkivallan tapauksissa suoritetaan esitutkinta. Vasta esitutinnan jälkeen voidaan tosiasiallisesti selvittää onko pahoinpitely kokonaisuutena arvioiden luokiteltavissa lieväksi.*

Ilmiön sukupuolittuneisuus

Kuten hallituksen esityksessä tuodaan ilmi, ovat lähisuhteissa tapahtuvat väkivallan teot selkeästi sukupuolittuneita. Esimerkiksi vuonna 2007 poliisin tietoon tulleista saman ruokakunnan sisällä tapahtuneista lievestä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 71 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 15 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 14 % alle 15-vuotiaaseen lapseen. TANE pitää kuitenkin tärkeänä, että myös miehiin ja poikiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta otetaan huomioon niin lakia valmistellessa kuin säädetyn lain valvonnassakin. On ilmeistä, että hallituksen esityksen mukainen uudistus parantaisi lähisuhteessaan väkivallan uhriksi joutuneiden miesten ja poikien oikeusturvaa.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan yleensä vain miehen ja naisen välisenä. Naisen, joka on tullut pahoinpidellyksi samaa sukupuolta olevan puolisonsa taholta, saattaa olla erityisen vaikeaa löytää tukea. Lisäksi homo- ja transfobisia rikoksia ei dokumentoida erikseen eikä niihin puuttumiseksi ole viranomaisten erityisosaamista. Tämä heikentää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten ja miesten rohkeutta tuoda kokemansa väkivalta viranomaisten tietoon, koska viranomaisten ei uskota ottavan sitä vakavasti.

Lähisuhdevainoaminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hallituksen esityksen toimenpiteitä oikeasuuntaisina, mutta riittämättöminä. Lisäksi neuvottelukunta pitää hallituksen esityksen kantaa lähisuhdevainoamiseen kärjistettynä. Lähisuhdevainoamiseen puuttuminen esitetään lähes mahdottomana säättää ja lievän pahoinpitelyn säätämistä virallisen syytteen alaiseksi tarjotaan tämän korvaavana vaihtoehtona. Neuvottelukunta korostaa, että nyt esitetty uudistus on erittäin tärkeä, mutta se ei ole riittävä, mikäli tarkoituksena on tosiasiallisesti parantaa lähisuhdeväkivallan uhrin asemaa ja tehostaa puuttumista lähisuhdeväkivallan erityispiirteisiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ilmeisenä, että lähisuhdevainoamiseen liittyvät säännösjärjestelyt saattaisivat vaatia muusta pahoinpitelysääntelystä poikkeavaa lähestymistapaa, sillä nykyisen rikoslainsäädännön ongelmana on nimenomaan ollut se, ettei se ole sellaisenaan soveltunut parisuhdeväkivallan erityispiirteisiin kovinkaan hyvin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että erityisesti lähisuhteissa tapahtuvat väkivallanteot sisältävät sellaisia erityispiirteitä verrattuna muihin pahoinpitelyihin, että niihin puuttuminen saattaa jopa edellyttää vakiintuneesta sääntelystä poikkeavaa lähestymistapaa.

Lähisuhteissa, erityisesti parisuhteissa, väkivallan erityispiirteisiin kuuluu kuitenkin väkivallan toistuvuus, henkisen, fyysisen ja usein seksuaalisen väkivallan käyttö. Väkiältä saattaa jatkua vuosia, jopa vuosikymmeniä. Tällöin tehokkaan intervention näkökulmasta on riittämätöntä tarkastella ainoastaan yksittäisiä lyöntejä, ravisteluita tai potkimisia, sillä väkivallan uhan jatkuva läsnäolo uhrin arjessa muodostaa vallan väärinkäytön ja kontrollin verkon, joka on enemmän kuin näiden tekojen yhteenlaskettu summa.

Rikoslain 6 luku mahdollistaisi normaalia ankaramman rangaistuksen määräämisen tapauksissa, joissa pahoinpitely kohdistuu heikommissa asemassa olevaan tai muuten huonosti puolustautumaan kykenevään henkilöön. Tätä säännöstä ei käytännössä kuitenkaan ole sovellettu parisuhteissa tapahtuviin pahoinpitelyihin. Pikemminkin käytännössä puolison pahoinpitelystä on päässyt lievemmällä sanktioilla kuin ventovieraaseen kohdistuneesta teosta. Lisäksi parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa on soviteltu, mikä on omiaan heikentämään uhrin asemaa. Sovittelu saattaa myös lisätä väkivallan uhrin riskiä joutua uudelleen puolisonsa väkivallan uhriksi.

Mitä on lievä pahoinpitely lähisuhteissa?

Pahoinpitely on voimassa olevan rikoslain mukaan lievää silloin, kun teko on *kokonaisuutena arvostellen vähäinen*. Arvostelussa tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen vähäisyyteen.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että lähisuhdeväkivallan erityispiirteet voitaisiin ottaa huomioon ankaroittamisperusteena. Kuten hallituksen esityksessä mainitaan: ”Läheiseen henkilöön kohdistuvan pahoinpitelyn tekee erityisen moittittavaksi se, että läheisessä ihmissuhteessa uhri on usein erityisen haavoittuva ja keskinäinen luottamus- ja riippuvuusuhde lisää teon aiheuttamaa järkytystä ja loukkaavuutta.” Pahoinpitelyt tapahtuvat usein uhrin (ja väkivallan tekijän) kodissa, mikä on omiaan lisäämään teon traumatisoivuutta uhrin näkökulmasta. Kiintymyssuhde pahoinpitelijään asettaa uhrin tavanomaista haavoittuvaisempaan asemaan ja vähentää hänen kykyä ja/tai halua puolustautua voimakeinoin. Lisäksi uhri saattaa olla esimerkiksi taloudellisesti riippuvainen väkivaltaisesta puolisoistaan.

Hallituksen esityksen tavoitteena on huomioida rikoslain pahoinpitelysäännöksissä rikosentekijän läheiseen ihmiseen, kuten avio- tai avopuolisoonsa kohdistaman lievän väkivallan erityispiirteet. Väkiältäan liittyy usein toisen osapuolen harjoittamaa kontrollia ja alistamista. Lähisuhteessa väkiältä saattaa muodostaa jatkuvan uhan, joka heijastuu koko perheen elämään. Lähisuhdeväkiältä on usein myös toistuvaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaakin, että esitutinnan suorittamisessa nämä erityispiirteet tulee ottaa huomioon. *Mikäli ilmenee, että parisuhteessa on havaittavissa vallan väärinkäyttöön ja alistamiseen liittyviä viitteitä, ei yksittäistä pahoinpitelyä tulisi katsoa lieväksi pahoinpitelyksi.*

Palveluverkosto

Kuten hallituksen esityksessä todetaan: yksinomaan lainsäädäntö, etenkin rikosoikeudellinen, ei ole riittävä keino puuttua lähisuhde- ja työpaikkaväkiältäan. Sekä väkivallan tekijän että uhrin ohjaaminen tukipalveluiden piiriin tulisi ottaa kiinteäksi osaksi viranomaisinterventiota.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että väkivallan uhreille ja tekijöille suunnattua valtakunnallista auttamisverkostoa kehitetään pitkäjänteisesti ja palveluiden tuottamiseen varataan tosiasiallisesti riittävät resurssit. Esimerkiksi Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto laajennetaan vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia. Myös maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys väkivallan uhreille on toteutettava pikimmiten.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että oikeusapuun on tosiasiallinen mahdollisuus myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä lievissä pahoinpitelytapauksissa. Voimassaolevan oikeusapulain mukaan oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy usein vaikeita näyttökysymyksissä, minkä vuoksi tällaisia tapauksia ei tulisi pitää oikeusapulaissa tarkoitettuina yksinkertaisina tapauksina.

Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa lievien pahoinpitelyjen syyteoikeussäntelyn laajentamista koskemaan lähisuhteiden ohella myös alle 18-vuotiaisiin kohdistuneet rikokset. Tällöin erityissuojelun piiriin luettaisiin kaikki alle 18-vuotiaat nykyisen 15 vuoden ikärajan sijaan. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti (artikla 1) jokaista alle 18-vuotiasta on pidettävä lapsena. Pahoinpitelyitä koskevan suojaikärajan nosto on siten perusteltua myös Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten valossa.

Resursointi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että uudistuksesta esitutkintaviranomaisille aiheutuvat lisäkustannukset otetaan huomioon. Neuvottelukunta pitää kuitenkin täysin mahdollisena, että nykyistä perusteellisempi viranomaisen puuttuminen lähisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan voi auttaa entistä tehokkaampaan väkivallan kierteen katkaisuun, jolloin samaan osoitteeseen tehtävien toistuvien kotihälytysten osuus saattaa vähentyä. Lisäksi nykyisen lain mukaisesti asianomistaja on voinut vetää jutun pois esitutkinnasta perumalla rangaistusvaatimuksen. Tällöin tehokkuusnäkökulmasta on hukattu esitutkintaan resursseja saattamatta prosessia loppuun.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa poliiseille, syyttäjille ja tuomareille annettavan koulutuksen tärkeyttä lähisuhteissa tapahtuneen sukupuolittuneen väkivallan erityispiirteiden tunnistamiseksi ja siihen liittyvän tekijän uhriinsa kohdistaman vallankäytön havaitsemiseksi. Myös muiden ammattikuntien kuten lääkärien ja terveydenhoitohenkilökunnan valmiuksia väkivallan puheeksi ottamiseksi potilaan kanssa on järjestelmällisesti lisättävä. Lisäksi terveydenhuollossa olisi tärkeää ottaa valtakunnallisesti käyttöön pahoinpitely- ja keuhokarttalomakkeisto (PAKE-lomakkeisto), mikä parantaisi uhrin oikeusturvaa.

Lievän pahoinpitelyn saattaminen virallisen syytteen alaiseksi voi auttaa katkaisemaan rikoksen uusimiskiirteen. Täten parannettaisiin myös rikoksen uhrin asemaa. Uudistus voi myös lisätä poliisin herkkyyttä havaita lähisuhteissa tapahtuvien väkivallantekojen erityispiirteitä, mikä voi vakiintuvien käytäntöjen muodossa tehostaa lähisuhdeväkivaltaan puuttumista sekä lisätä uhrin oikeuksien tehokasta toteutumista.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että naisiin kohdistuva väkivalta ja muu lähisuhdeväkivalta ovat suuria kustannuksia yhteiskunnalle aiheuttavia ongelmia. Neuvottelukunta painottaa, että tehokkaalla puuttumisella väkivaltaan todennäköisesti säästetään kustannuksia verrattuna tilanteeseen, jossa väkivaltaan ei puututtaisi. Lisäksi väkivallasta aiheutuu suurta inhimillistä kärsimystä, jota ei voi mitata rahassa. Varhainen ja nykyistä tehokkaampi puuttuminen väkivaltaan tulisivatkin nähdä pitkän aikavälin sijoituksena, joka parantaa ihmisoikeuksien toteutumista ja lisää väkivallan vastaista asenneilmapiiriä.

Väkivalta ja maahanmuuttajanaiset

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saannille. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja uhrien auttamista tulee kehittää systemaattisesti. Viranomaisten tulee osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Rangaistusmääräysmenettely

Rangaistus lievistä pahoinpitelystä voidaan määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä. Hallituksen esityksessä todetaan rangaistusmääräysmenettelyn nopeuttavan rikosprosessia silloin, kun rangaistusvaatimusilmoitus voidaan antaa tiedoksi välittömästi tapahtumapaikalla. Väkivalta lähisuhteissa ei kuitenkaan hallituksen esityksen mukaan ole tyypillisesti tällainen tilanne. Myöhemmin esityksessä kuitenkin todetaan lähtökohdaksi se, että lähisuhteissa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt olisi mahdollista käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää hallituksen esitystä tältä osin ristiriitaisena.

Lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden huomioon ottaminen käytännössä aiheuttaisi sen, että hallituksen esityksessä arvioitua harvemmin lähisuhdeväkivaltaa voitaisiin kokonaisuutena arvioida niin vähäiseksi, että se täyttäisi vain lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että prosessiekonomisista syistä rangaistusmääräysmenettelyjen maksimointiin ei lähisuhdeväkivallan osalta tule pyrkiä, sillä tällöin saatetaan vaarantaa lain uudistuksen keskeiset tavoitteet, lähisuhdeväkivallan uhrin oikeuksien toteutuminen ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan erityispiirteiden havaitseminen.

Työelämä

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi kohdistetun lievän pahoinpitelyn säätämistä virallisen syytteen alaiseksi. Neuvottelukunta kiittää hallituksen esitystä siitä, että työelämää koskevassa osiossa sukupuoli on otettu selkeästi huomioon.

Kansallisten uhritutkimusten mukaan naisten uhrikokemukset työpaikkaväkivallasta ovat lisääntyneet miesten kokemuksia enemmän 1990-luvulta lähtien. Väkivaltaa kohdataan tyypillisesti palvelualoilla, jotka ovat naisvaltaisia (44 % sosiaali- ja terveysalalla, 30 % palvelualalla). Vuonna 2006 noin 2 % miehistä ja 3,8 % naisista oli kokenut työpaikkaväkivaltaa. Joka kymmenennestä työpaikkaväkivaltatapauksesta aiheutui vuonna 2003 fyysinen vamma uhrille. Naisille vamma syntyi 13 %:ssa, miehille 5 %:ssa tapauksia. Esityksellä voidaankin nähdä myös työelämän osalta olevan positiivisia vaikutuksia erityisesti naisten asemaan.

Hannele Varsa
pääsihteeri